

Zasoby archiwum parafialnego w Żuławkach na Żuławach Malborskich

Żuławki (niem. *Fürstenwerder*) usytuowane są na północy Żuław Malborskich w województwie pomorskim, w powiecie nowodworskim. Wieś wymieniana jest po raz pierwszy w dokumencie archiwalnym z 1352 roku. Wtedy też zbudowano tam pierwszy kościół parafialny pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. Istniejąca obecnie świątynia pochodzi z 1841 roku. Po 1525 roku, w okresie rozszerzania się protestantyzmu w Prusach Królewskich, kościół w Żuławkach pozostał pod zarządem biskupów i proboszczów katolickich. Przy świątyni tej aż do XX wieku mieściła się siedziba dekanatu żuławskiego. Był to jeden z pięciu dekanatów dawnej diecezji pomezkańskiej (obok sztumskiego, dzierzgońskiego, nowostawskiego, malborskiego), które po jej sekularyzacji w XVI wieku pozostały przy wyznaniu katolickim w granicach Prus Królewskich. Po pierwszej wojnie szwedzkiej w 1637 roku kościół parafialny w sąsiedniej Niedźwiedzicy (niem. *Bärwalde*) stał się świątynią filialną Żuławek. Zapoczątkowana w tym samym roku unia personalna obu świątyń trwała nieprzerwanie do 1911 roku. W ciągu siedmiu wieków kościół parafialny w Żuławkach aż pięciokrotnie zmieniał przynależność diecezjalną (diecezja pomezkańska, chełmińska, warmińska, gdańska, elbląska)^[1].

W 1999 roku ówczesny proboszcz parafii w Żuławkach ks. Antoni Mikielwicz podjął decyzję o przekazaniu zachowanej kościelnej spuścizny archiwalnej do Archiwum Diecezji Elbląskiej. Archiwum parafialne przechowywane było w Żuławkach w zabezpieczonej szafie w kancelarii parafialnej. Nosilo ono ślady porządkowania zasobu w latach 60-tych lub 70-tych XX wieku. To wtedy materiał

1 B. Schmid, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Marienburg*, w: *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreußen*, Bd. IV, Marienburg, Danzig 1919, s. 48; W. Zawadzki, *Duchowieństwo katolickie z terenu obecnej diecezji elbląskiej w latach 1821-1945*, Olsztyn 2000; W. Zawadzki, *Duchowieństwo katolickie oficjalatu pomezkańskiego w latach 1525-1821*, tom II. Słownik, Elbląg 2009; M. Józefczyk, *Z dziejów religijnych Pomezanii w XVII wieku*, Tom I. *Synteza dziejów*, Malbork 2012; Tom II. *Źródła do dziejów XVII- wiecznej Pomezanii*, Malbork 2013.

archiwalny został ułożony tematycznie i zaopatrzony w wykonane na kartonach hasła. Przeprowadził porządkowanie archiwaliów żuławskich przeprowadził ks. Fryderyk Lulkowski, proboszcz w Żuławkach w latach 1961-1980. Kapłan ten znany był z zamiłowania do lokalnej historii i troski o zabytki i archiwalia^[2].

Archiwum parafialne z Żuławek jest niekompletne. Trudno ustalić, kiedy dokumenty uległy zniszczeniu lub rozproszeniu, ale z całą pewnością nastąpiło to w trakcie II wojny światowej. W wyniku porządkowania i systematyzacji ocalałej spuścizny wyodrębnionych zostało zaledwie sto jednostek archiwalnych. Wiele dokumentów otrzymało wspólnie własne sygnatury, chociaż pierwotnie z całą pewnością stanowiły fragment większych poszytów. Skala rozproszenia lub zniszczenia zasobu żuławskiego widoczna jest szczególnie w porównaniu do innych opisanych już zespołów archiwalnych z terenu Żuław Malborskich i Powiśla. Wiadomo, że nie ocalały żadne *acta decennialia*, a księgi beneficjów i finansów parafii zachowane są w ilości śladowej^[3].

Zasoby archiwum parafialnego w Żuławkach mieszczą się w cezurze czasowej 1637-1976. Tradycyjnie dużą wartość poznawczą przedstawiają protokoły wizytacyjne od XVII do XX wieku. Dokumenty takie zachowały się dla lat: 1637, 1641, 1647, 1659, 1669, 1724, 1749, 1755, 1763, 1765, 1783, 1787 (w odpisach), 1806, 1831, 1833-1837, 1842-1843, 1858, 1863-1911, 1927, 1936, 1938, 1941^[4]. Na uwagę zasługują także wypisy historyczne z pelplińskich archiwaliów sporządzone przez proboszczów żuławskich w pierwszej połowie XX wieku (sygn. 1, 2, 65, 79). Większość dokumentacji archiwalnej z Żuławek dotyczy szeroko rozumianego życia religijnego w parafii.

Integralną część prezentowanego archiwum parafialnego stanowią zachowane księgi metrykalne z Żuławek i Niedźwiedzicy przechowywane aktualnie w Archiwum Diecezji Elbląskiej: Niedźwiedzica, księga ślubów 1912-1936; Żuławki, księgi chrztów 1701-1810, 1810-1849, 1838-1865, 1866-1936, 1936-1948; Żuławki, księgi ślubów 1701-1810, 1810-1849, 1838-1903, 1904-1946; Żuławki, księgi zgonów 1701-1810, 1810-1869, 1838-1855, 1869-1944^[5].

2 W. Zawadzki, *Duchowieństwo katolickie z terenu obecnej diecezji elbląskiej*, s. 236.

3 Archiwum parafialne w Mątowach Wielkich liczy 378 jednostek archiwalnych, w Kończewicach 545 j.a., w Dzierzgoniu 165 j.a. (archiwalia zostały także rozproszone), superintendentury malborskiej 168 j.a. Por. W. Zawadzki, *Archiwum ewangelickiej superintendentury i parafii malborskiej. Próba analizy wstępnej*, Studia Elbląskie 2 (2000), s. 61-96; tenże, *Zasoby archiwum parafii Mątowy Wielkie*, Studia Elbląskie 4 (2002), s. 55-83; tenże, *Opis zasobu archiwalnego parafii w Kończewicach*, Rocznik Elbląski 22 (2009), s. 337-367; tenże, *Archiwum parafii św. Katarzyny w Dzierzgoniu*, Studia Elbląskie 13 (2012), s. 27-43.

4 Protokoły XIX-wieczne parafii w Żuławkach przechowywane są także w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (sygn. B 93, B 142, B 143).

5 W. Zawadzki, *Katolickie księgi metrykalne diecezji elbląskiej*, Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne 84 (2005), s. 373-393.

Sygnatura	Lata	Nazwa
1	1637-1783	Wizytacje Sporządzone w XVIII i XX wieku odpisy protokołów wizytacyjnych z lat 1637, 1641, 1647, 1659, 1669, 1755, 1765, 1783.
2	1724-1787	Wizytacje Sporządzone w XX wieku odpisy protokołów wizytacyjnych z lat 1724, 1749, 1783, 1787.
3	1763	Wizytacja Fragmenty odpisu protokołu wizytacyjnego.
4	1767-1775	Metrica baptisatorum Opłaty z tytułu pozwolenia na dysydenckie chrzty i śluby w parafii żuławskiej.
5	1785-1786	Jährliche Kirchen-Rechnung Fragment sprawozdania finansowego. Inwentarz kościoła w Żuławkach.
6	1806	Wizytacja Protokół wizytacji parafii żuławskiej z 1806 roku.
7	1806-1888	Kirchen Bau-Sachen Odpis listu Fryderyka Wilhelma do biskupa chełmińskiego Rydzyńskiego z 1806 roku w sprawie symultanizacji świątyni. Budowa nowego kościoła w Żuławkach.
8	1809	Verzeichnis der jährlichen Einkünfte Roczne dochody parafii. Synteza administracyjno-ekonomicznych podstaw funkcjonowania parafii.
9	1818-1838	Beneficium Ivo Rogowski Sprawy majątkowe po śmierci sufraganów chełmińskich i proboszczów w Żuławkach - Iwa Onufrego Rogowskiego i Jana Jerzego Wilkxyckiego. Fundacja beneficjum Rogowskiego.
10	1819-1917	Schulsachen Personalne i finansowe sprawy szkoły w parafii żuławskiej.
11	1821-1827	Reparaturbau des Organisten- und Schulhauses Remont organistówki i szkoły w Żuławkach.

Sygnatura	Lata	Nazwa
12	1821-1843	Orgelbau-Fürstenwerder Budowa nowych organów w Żuławkach.
13	1823	Nachweisung Kirche-, Pfarr- und Schulgebäuden Opis wszystkich budynków parafialnych w Żuławkach i Niedźwiedzicy.
14	1823-1905	Kirchenvorstands-Wahlen Rada parafialna. Wybory nowych członków rady.
15	1829	Pfarrer und Schullehrer Sprawozdanie o proboszczach i nauczycielach w parafii żuławskiej.
16	1829-1910	Finanse-Varia Pisma dotyczące różnych spraw finansowych parafii.
17	1831	Wizytacja Protokół wizytacji z 1831 roku. Korespondencja z władzami świeckimi dotycząca parafii żuławskiej.
18	1831-1853	Sicherheitsregeln gegen Kirchendiebstahl Zabezpieczenie budynków kościelnych przed włamaniem.
19	1833-1837	Wizytacje Fragmenty protokołów wizytacyjnych.
20	1833-1900	Schulsachen Sprawy szkolne. Nadzór nad nauczaniem konfesyjnym, nauczyciele i organiści, finanse.
21	1837	Andreas Ringe Wyrok sądowy w sprawie ziemi parafialnej dzierżawionej przez Andrzeja Ringe.
22	1839	Einkünfte Dochody parafii żuławskiej. Opłaty z tytułu iura stolae.
23	1842-1843	Wizytacje Protokoły wizytacyjne.
24	1844-1886	Einpfarrungs-Urkunde Opieka duszpasterska proboszczów żuławskich nad katolikami z terenu Mierzei Wiślanej.

Sygnatura	Lata	Nazwa
25	1846-1882	Erkenntnisse in der Kalende-Ablösungs-Angelegenheit Dokumenty dotyczą dochodów parafii z tytułu kolędy. Procesy sądowe w tych sprawach.
26	1852-1854	Feuerversicherung Ubezpieczenie przeciwpożarowe parafii żuławskiej.
27	1852-1944	Pfarrland Dzierżawa ziemi parafialnej.
28	1856	Verhandlungen mit der evangelischen Gemeinde Uzgodnienia w sprawie pochówków ewangelików na cmentarzu parafialnym.
29	1857-1876	Recess Procesy sądowe w sprawach finansowych.
30	1957-1904	Vertrag Umowa rady parafialnej z okolicznymi mieszkańcami w sprawie melioracji terenu.
31	1858	Wizytacja Protokół wizytacyjny z 1858 roku.
32	1858-1914	Schulbau der kath. Schule in Fürstenwerder Budowa szkoły katolickiej w Żuławkach.
33	1859-1913	Neubau des Pfarrstalles und Scheune Budowa parafialnej stajni i stodoły.
34	1860-1877	Osterkommunikanten Lista osób przystępujących do wielkanocnej Komunii św.
35	1861	Recess Wyrok w sprawie świadczeń na rzecz parafii w Żuławkach.
36	1861-1862	Pfarrhaus Nowe piece w plebanii. Prace remontowe.
37	1863-1865	Manual Acten in Sachen Fürstenwerder wider Neumünsterberg Spór proboszczów żuławskich z mieszkańcami Nowej Kościelnicy o finanse.

Sygnatura	Lata	Nazwa
38	1863-1882	Neubau des Pfarrhauses Finansowanie budowy nowej plebanii w Żuławkach.
39	1863-1905	Eheschliessung Dokumenty dotyczące zawieranych związków małżeńskich.
40	1864-1919	Reparaturbauten bei der Kirche zu Fürstenwerder Remonty w kościele i budynkach parafialnych w Żuławkach.
41	1865-1868	Kalende Dochody z tytułu kolędy w parafii żuławskiej.
42	1868-1875	Pfarrkapital Sprawy finansowe parafii.
43	1871-1880	Nowe drogi Wytyczanie nowych dróg w okolicy Niedźwiedzicy.
44	1871-1905	Deichbeiträge Podatek wałowy.
45	1872-1939	Firm-Register Bierzmowani w parafii żuławskiej.
46	1873-1884	Acten über die Auseinandersetzung nach dem Tode des Pfarrers Andreas Lingnau Sporne sprawy finansowe po śmierci proboszcza Andrzeja Lingnau.
47	1874-1877	Recess Rozstrzygnięcie prawne w sprawie obciążeń finansowych okolicznych gospodarzy na rzecz proboszcza i organisty w Żuławkach.
48	1874-1905	Acten und Rezesse Rozstrzygnięcia prawne w sprawach finansowych. Finanse parafii i proboszcza.
49	1876-1920	Kirchenvorsteher Wybory rady parafialnej.
50	1883-1911	Questiones synodales Protokoły wizytacyjne parafii sporządzone za czasów proboszcza A. Behrendta (1883-1911).

Sygnatura	Lata	Nazwa
51	1884-1919	Versicherung Ubezpieczenie zabudowań parafialnych.
52	1885	Rezess Rozstrzygnięcie prawne w sprawie spornej między parafią a gospodarzami żuławskimi.
53	1885-1911	Reparatur der Orgel Remont organów w kościele w Żuławkach.
54	1895	Odpust Przywilej odpustowy Leona XIII dla kościoła w Żuławkach z 23 stycznia 1895 roku.
55	1886	Inventarium Verzeichnis Inwentarz parafii żuławskiej.
56	1888	Stallgebäude Rysunek techniczny nowego parafialnego budynku gospodarczego w Żuławkach.
57	1889-1900	Verzeichnis der in Fürstenwerder – Bärwalde gehaltenen Predigten Tematy kazań głoszonych w kościele w Żuławkach i Niedźwiedzicy.
58	1889-1906	Proclamationes ecclesiasticae diversae Księga ogłoszeń parafialnych.
59	1889-1911	Kirchhofsakten Dokumenty dotyczą cmentarzy w Żuławkach i Niedźwiedzicy.
60	1889-1934	Osterkommunikanten Lista osób przystępujących do wielkanocnej Komunii św.
61	1900-1927	Schulsachen Sprawy szkolne. Nadzór nad nauczaniem konfesyjnym, nauczyciele i organiści, finanse.
62	1904	Arbeiterverein Jeden dokument dotyczący założenia Katolickiego Stowarzyszenia Robotników w parafii żuławskiej.
63	1904-1920	Kuratie Bärwalde Ustanowienie samodzielnej placówki duszpasterskiej w Niedźwiedzicy.

Sygnatura	Lata	Nazwa
64	1906	Pfarrer Andreas Behrendt – Hypotheken Sprawa sądowa dotycząca hipotek proboszcza Behrendta.
65	1906-1927	Notizen aus Visitationsberichte und Pfarrakten Notatki i wypisy źródłowe proboszcza Bernarda Zimmermanna do prezbiterologii parafii żuławskiej. List prof. G. Lühra z Braniewa z wypisami historycznymi.
66	1907	Parochi et Commendarii Doprowadzona do 1907 roku prezbiterologia parafii żuławskiej.
67	1908-1912	Behrendt Sprawy spadkowe po śmierci proboszcza i jego siostry.
68	1908-1939	Kirchenvorsteher-Wahlen Wybory radnych parafialnych.
69	1908-1946	Metrica sponsaliorum in ecclesia parochiali Fuerstenwerdensi et Baerwaldensi Księga narzeczonych parafii żuławskiej.
70	1910-1911	Kirchhofzaun Budowa ogrodzenia cmentarza przykościelnego.
71	1910-1935	Osterkommunikanten Lista osób przystępujących do wielkanocnej Komunii św.
72	1914-1943	Istandsatzungen an Schule, Pfarrhaus und Kirche Wyposażenie kościoła, szkoły i plebanii w Żuławkach.
73	1916	Ruralkapitel Odpis zarządzeń biskupich w sprawie konferencji dla duchownych.
74	1916	Eschenbäume Jesiony na terenie parafialnym w Niedźwiedzicy.
75	1920-1940	Fürstenwerder Schule Nauczanie katolickie w parafii.

Sygnatura	Lata	Nazwa
76	1924-1946	Statistisches Informacje statystyczne dotyczące parafii w Żuławkach.
77	1927-1941	Visitationsbericht Protokoły wizytacyjne parafii z 1927, 1936, 1938 i 1941 roku.
78	1929-1931	Orgelbau Budowa nowych organów w kościele w Żuławkach.
79	1931-1955	Wypisy historyczne Wypisy z dokumentów archiwalnych dotyczące historii parafii Żuławki. Informacje o powodziach w latach 1741, 1780, 1783, 1816. Odpisy przywilejów królewskich z XVI wieku dla Żuławek. Wiele wypisów dotyczy proboszczów i nauczycieli żuławskich.
80	1932-1944	Steuer Sprawy podatkowe.
81	1935-1848	Osterkommunikanten Lista osób przystępujących do wielkanocnej Komunii św.
82	1938-1939	Vorhallenbau Budowa zachodniego przedsionka kościoła w Żuławkach.
83	1942-1943	Glocken-Sachen Wyposażenie kościelne, w tym dzwon, przejęte na cele militarne.
84	1943-1944	Seelsorge Materiały duszpasterskie ordynariatu biskupiego w Gdańsku dotyczące m.in. duszpasterstwa dzieci, formacji duchowej, encykliki papieża. Statystyka i charakterystyka wkładu Kościoła katolickiego w III Rzeszy w życie społeczno-religijne podczas II wojny światowej (24 października 1944).
85	1976	Projekt ołtarza Nowy ołtarz w kościele w Żuławkach.

Sygnatura	Lata	Nazwa
86	Lata 70-te (?) XX wieku	Fotografie Zdjęcia obrazów w kościele w Żuławkach przed i po konserwacji.
Księgi kasowe		
87	1775-1850	Calenda et decima Dochody z tytułu kolędy i dziesięciny. Księga zawiera także odpisy dokumentów i zarządzeń władz kościelnych i świeckich.
88	1798-1878	Ausgaben der Römisch Catholischen Pfarr-Kirche zu Fürstenwerder Księga zawiera także wiele odpisów zarządzeń władz kościelnych i świeckich.
89	1811-1854	Dochody z tytułu dzierżawy ziemi parafialnej Księga zapoczątkowana w 1767 roku przez proboszcza żuławskiego Teodora Siemieńskiego. Najstarsza część księgi została wyrwana.
90	1854	Beläge zu der Kirchenrechnung
91	1867-1885	Księga kasowa
92	1888-1911	Journal über Einnahme und Ausgabe bei der Kirchenkasse der kath. Pfarrkirche zu Fürstenwerder
93	1889	Rechnungen über Einnahme und Ausgabe bei den Benefizien und anderren Fonds der Pfarrkirche zu Fürstenwerder
94	1895	Rechnungen über Einnahme und Ausgabe bei den Benefizien und anderren Fonds der Pfarrkirche zu Fürstenwerder
95	1900	Ziemia parafialna Sporządzony pod koniec XIX wieku plan usytuowania ziemi parafialnej.
96	1901	Rechnung über Einnahme und Ausgabe bei der Fialkirche zu Baerwalde
97	1903	Rechnung über Einnahme und Ausgabe bei dem Pfarrfonds zu Fürstenwerder
98	1905	Rechnung über Einnahme und Ausgabe bei der Fialkirche zu Baerwalde

Sygnatura	Lata	Nazwa
99	1915-1948	Księga kasowa Na str. 147-158 adnotacja proboszcza o losach utensyliów kościelnych po II wojnie światowej.
100	1946-1965	Przejęcie poewangelickich budynków kościelnych i ziemi na katolickie cele